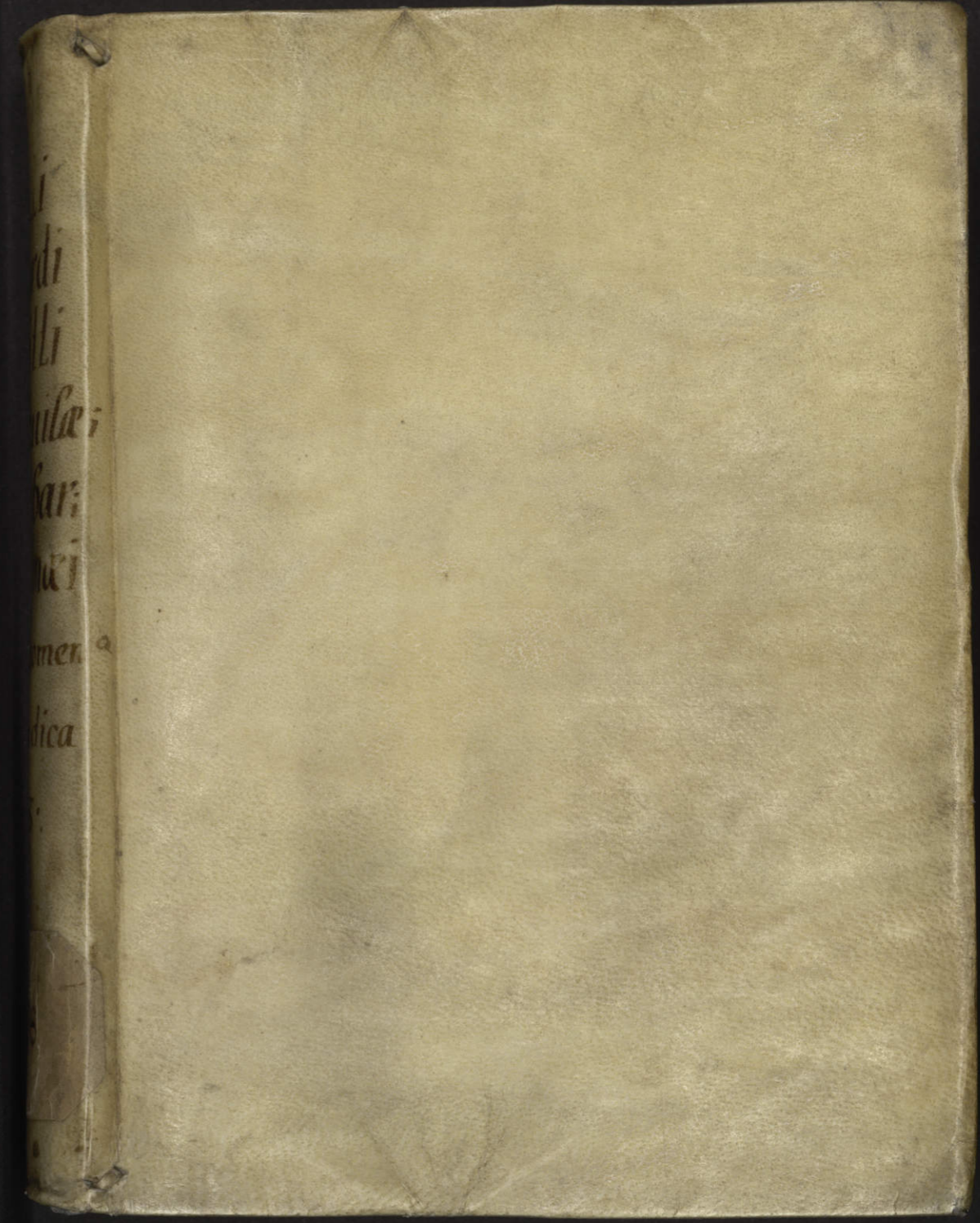
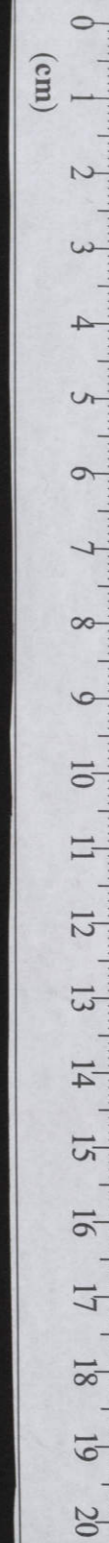

colorchecker CLASSIC

xrite

*di
li
ula;
sar;
ni
men
tica*

Apollini
Circardi
Rouilli
Mattenila
Camban
Stolomus
Prolegomen
Iuridica

8.

9726

i
di
li
ula;
bar;
uci
men
lica

N^o ~~24079~~

XV. Siècle. N^o

~~721~~

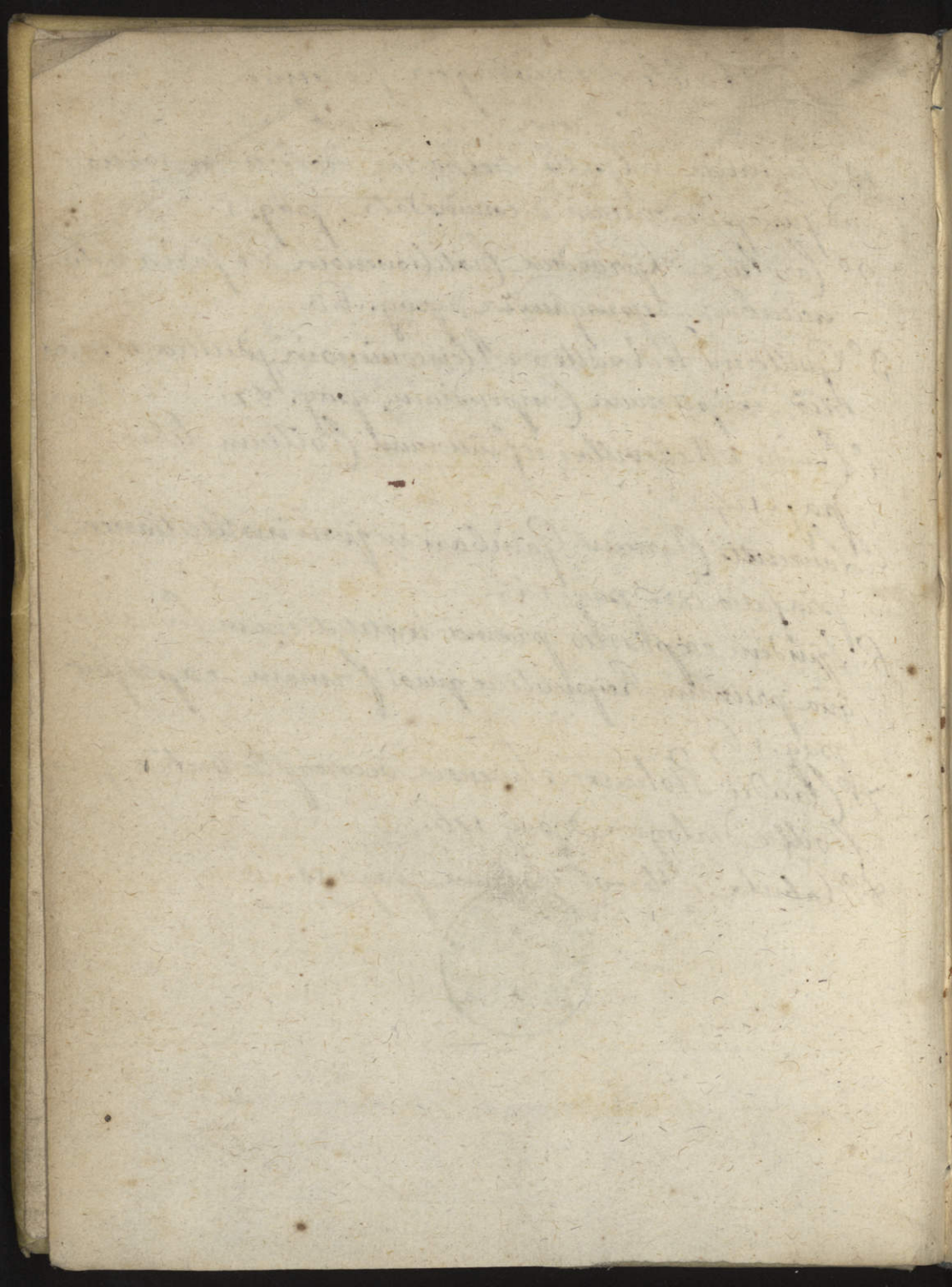
726

La dernière pièce seule
est incurable.

Table des ouvrages contenus
dans ce Recueil

- 1.º Joann. Apelli methodica dialectica ratio
ad juris prudentiam accommodata. pag. 1.
- 2.º Carolus Girardus Justilienensis de Juris volu-
minibus repurgandis. pag. 63.
- 3.º Guillelmi le Rouille Alenconiensis juris et juris-
-praxis descriptionum Compendium. pag. 47.
- 4.º Claudii Mallevillai definitionum Civilium liber
pag. 125.
- 5.º Laurentii Clariciii Gambari in juris institutiones
præfatio &c. pag. 145.
- 6.º Ejusdem expositio præmii institutionum Civilium
qua primam Reipublicæ quasi formam expressit
pag. 165.
- 7.º Claudii Stolemaei Senensis de corruptis verbis; juris
Civilis dialogus. pag. 176.
- 8.º Tabula abbreviatarum. pag. 190.

2e piece
83

CAROLVS
GIRARDVS CA-
STILIONEN
SIS,

De iuris uoluminibus re
purgandis.

VIRTUTE DVCE,

COMITEFORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,

M. D. XXXIIII.

12

CAROLVS

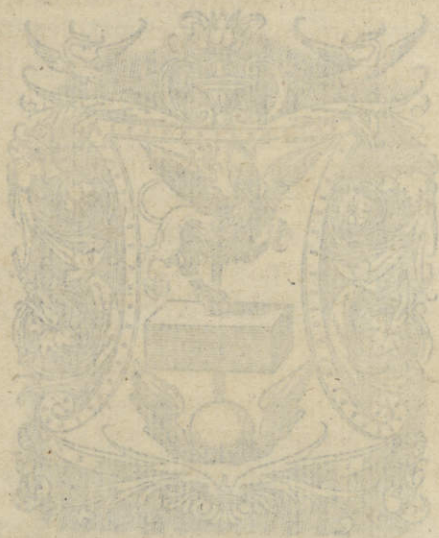
GIRARDVS CA

STILTONEN

ST

De iuris notitibus re
pugandis

COMITE FORTVNA

VIRI LE DACH

LVDVNI APVD SEB

GRYPHIVM

M. D. XXXIII

64
3
PRAESTANTISSIMO VIRO

NICOLAO DANGVIO ABBATI
IVLLIACO, CAROLVS
GIRARDVS

S.

POST impensam aliquot annis iuri operam, uir ornatissime, cum per penderem in sumptis laboribus prouentum non respondere (plus enim confusionis, quàm solidæ eruditionis mihi studio partum intelligebam) cœpi tacitus ipsum me colligere incertus planè ingenij ne mei tarditatem adcurarem, an uerò miseram eius deplorarem infelicitatē. Nam in quem alium meæ ignorationis causam impingerem; oscitantia adscribere merito non posse me uidebam; doctoribus item ad unguem formatis, & quos sedulo in omnium, nedum meam experiebar deuotos utilitatem, quidquam imputare, nefas existimabam. Cæterum probè tandem quibusq; pensiculis, persensit totius meæ calamitatis fontem, ab inulta scripturientum hominum licentia dimanare. Id quod mecum ubi meditatius reputaui, quoniam amplius atque amplius serpit malum, quod uel à nemine animaduertitur, uel quod ab omnibus animaduersum tacetur, uisum est in hanc rem aliquid prodere, quo inuenta circumspectius si ad iura componeret, & qui antea saxum hoc uoluissent incogitantius, incautos adolescentes uia commonerent potioris, denique ut qui rerum potirentur, nocuam usque adeo hanc incommoditatem, amolirentur potentissime, celerrimeq;. Porro tametsi istud nostrum qualequale nouimus haud idoneum, quod tibi dicatum, publicum acciperet, nostræ tamen simplicitatis trepidationem, animi tui sinceritas, simulq; in omnibus propensa tua uicit facilitas. Consueuerunt quos frus

ctus primum arbuscula promit, esse gratiores, unde fit, ut
sperem hanc ingenioli nostri primam foeturam, gratia apud
te prorfus non fore defitutam. Vale, apud Bi
turigas calend. Iunijs M. D.

XXXIII

O T I

Prima foeturam arbuscula promit, esse gratiores, unde fit, ut sperem hanc ingenioli nostri primam foeturam, gratia apud te prorfus non fore defitutam. Vale, apud Biturigas calend. Iunijs M. D.

XXXIII

63
5

CAROLVS GI-

RARDVS CASTILIONEN-
SIS, DE IVRIS VOLV-
MINIBVS REPVR-
GANDIS.

PERVM quarūcūq; immēsus opifex, mundum hunc, quantus quātus est, mira opleuit, illustrauitq; uarietate, quæ uiuo considerata oculo, ut gratiæ plurimum spirat intuenti, suauemq; admodum parit uoluptatem, ita dissertationem de ea, tametsi perfunctoriam, minimēq; operosam, plausibilem tamen fore, & iucundam existimas ui. Hinc uerò nos propterea lubentius auspicamur, quòd per uarietatem effectum sit, ut aliquid mente ipsi pridem conceperimus, quod diutius premere, tam nolumus, quàm nec licet, nec possumus. De rerum ergo uarietate carptim uerba facturi, ut de non satis deprehensa supernorum orbium, deq; astrorum, & siderum illic adfixorum uarietate taceamus, elementa, quæ inferioris mundi causæ sunt, si primùm tu contempleris, ea inuicem pugnantissima comperies: Caliditati enim quid perfectius, quàm frigiditatem: humori, quàm siccitatem (quæ illis suprême insunt) opponas? iam ubi dissidentia, ibi & uarietatem esse perspicuum est. Deinde particulatim

illis inditam specta naturam. Terræ prodigiosum
 onus, mirabili uidebis firmatum soliditate. Aquam
 terræ sequacem, fluere, refluere. Aërem intelliges à
 nobis non conspici, non audiri, eius tamen beneficio,
 nos & uidere, & audire: eundem indeprehensum
 hauriri, dein exhaustum, sine sensu itidem exhalari,
 Ignis nos ardore quidem impetit, sed non nisi fumi-
 gationis spissitudine obductus, inspicitur: qui sic ut
 cuncq; uisus, nobis euestigiò disperit, subuectus in
 auras. Rursus in his magna sese profert diuersitas:
 alia sunt alijs destinata, nec in omnibus sunt omnia:
 Pisces Ponto: Terræ (ut *ἀμφίβια* prætermittamus, &
 reptilia) homines, quadrupedes, arbores, herbasq;
 Aëri uolucres, diuinus artifex adiudicauit. Quòd si
 hæc in genere data, tu sigillatim perscruteris, quis
 tandem erit diuersitatum finis? Amplius sufflat mo-
 do serena cœli temperies: modo solis rapidus defæ-
 uit feruor, at modo frigoris horror urit acutus. Na-
 scimur, adolemus, senescimus, morimur. In summa,
 quoquò te uertas, omnia uarietatis plena experire.
 Porro inter tot figmentorum genera, tam mire discò
 uenientia, unum est omnium præstantissimum ho-
 mo, de quo non nihil, ac per transfennam uelut, dicere
 iuuat. Ille etenim est non solum à reliquis specie dis-
 gregatus figmentis, sed & mentis illius, rerum auto-
 ris, adornatus particula, unde oppidoquàm multa
 peragit, quæ & ipsa peramœnam in rebus gignunt
 uarietatem. Vnde enim, si non hinc, tot, tamq; sus-
 perbas

perbas urbium structuras, in cœlum usque productas arces, templorum, castrorum ingentis suspicimus moles: huc adde tela, uasa, machinas, indumenta, & quæcunq; capit ampla supellex. Et hæc prima quæ de homine proficiscitur discriminatio, est copiosa quidem, sed uulgatior, & quæ uariando nimium exiliter hominis exprimit sublimitatem. Alteram ergo priore illa conficit generosior, quæ primo enim statuimus loco, licet non sine præuia parentur ratione, à quibuslibet tamen quia contrectantur, & fiunt, consentaneum est, ut minori habeantur in pretio, quàm quæ gradum occupant secundum, nimirum quæ meditatione fiunt examine, deq; ingenio manant uiuacior. Hoc albo continentur homines, ursi, leones, muscæ, flosculi, opacæ syluæ, & id genus sexcenta, quæ eleganter usq; adeo aut depinguntur, aut insculpuntur, ut hominū arte, & industria, nature opificiū superari, uel certè cum altero utrunq; non absurdè componi, tu sis incunctanter deieraturus. Denique præter hæc *χρησουργήματα*, inter ea quæ ab homine eduntur, sunt quæ suo iure, supremum dignitatis sibi uendicant locum: ea sanè sunt, quæ non corporis, & neruorum uiribus, sed ingenij sola conflantur acie, & perspicacitate primis duobus tanto excellentiora, quanto mens post se corpus relinquit interstitio, ut iure optimo hæc qui nouit cultiora dare, beatior, dotibusq; frui potioribus, inter uiros iudicetur. Hæ sunt artes, nequaquã manuum agilitate, & exer-

citamento productę, sed quas foecundus comminisci
 tur animus, & depromit excogitatas. Inde quoq; ua
 rietatis oritur permultum : quando illum loqui, di
 sputare, dicere alium numerare, admetiri, concinere,
 retrusam stellarum etiam uim disquirere uideas, est
 qui præcipiat quæ ad mentis conducant synceritas
 tem, alius corpuscula quæ curent, alius deniq; homi
 num negotijs quæ consulant. Ad hæc noua in eis
 panditur diuersitas, quum omnia illa quemadmo
 dum non unam esse colligimus artem, ita non uno,
 & simili cernimus descripta idiomate. Ab Hebræo
 siquidem pars fluxit, partem dedit Graius, Rhomas
 nus quoq; partem. Ohe, pertæsus uariationis, pro
 clamas. Quis erit tandem tuæ *ποικιλίας* modus & nos
 bis eam demum uarietatem demonstra qua te, ut scri
 ptitares, adactum prædixisti. Nam si pergis adhuc
 rerum sectari discrimina, tātum abfuerit, ut nos ulla
 uarietatis delinias suauitate, ut graui etiam nos sis
 oneraturus molestia, & intēpestiuitate. Desino : rem
 adcipe compositus. Sicut dum uariat natura, quan
 doq; portentuosum aliquid egerit, ita & homo, cui
 ut uariet concessum uidimus, uariat nonnunquam,
 simulq; deuiat ineptissimè. Sed quia monstra natu
 ræ, hominis non est reformare, ea idcirco missa facies
 mus prolatis aliquot hominum monstris, quæ ut
 alij obliquè uariando ediderunt, ita alij pulchrè ui
 cissim uariando, restituere possunt. Quoniam uerò
 quæ de homine ducuntur figmenta, in triplicem di

gestissimus

gessimus ordinem , admonemus , suscepti non esse
 nostri, primorum duorum , sed ultimi duntaxat uis
 tia persequi, atque id non in uniuersum quidem, sed
 eam potissime partem, quæ de hominū tractat com
 mercijs, cætera tertiæ huius classis, uix primoribus
 adtingentes labijs. Artes igitur omneis quæ animo,
 non etiam corpore constant, excute, & actutum suas
 cuiq; esse, propriasq; fatebere uoces. nam aliter me
 dicum, aliter loqui comperies iurisconsultum: & que
 musis nata sunt, aut metris exprimundis, supputa
 tioni senties non perinde congruenter adaptari. Cu
 ius rei causam facilè adstruas, quòd non ubique tra
 ctentur eadem. ita enim si fieret, uerborum nos non
 adeo angeret dissimilitudo. Et ni usus, qui inter ea
 quæ sunt est potentissimus, secus quàm quondam
 receptum fuit, obtineret, proprietatiq; subinde refra
 garetur, quæcunque sic aut sic semel iussa forent, &
 probata, immutabiliter eadem perseverarent. Ex his
 resultare nemo non uidet, adfirmatissime nobis pro
 nuntiare non dubitandum, improuidè nimis ac pre
 posterè eum factitare, qui in artem, quæcunque illa
 sit, imparatè hoc est uocum, quibus ipsa constat, non
 perspecta significatione, se conijcit. Theologiæ, medi
 cinæ, iurisprudentiæ uolumina uersas, quid est quod
 tu illic uenaris? sensum, opinor, ut eruas, qui te mo
 destiorem, ualentio rem, æquioresq; reddat. sen
 sum uerò te adsequuturum, uerbis non intellectis,
 speras? multo sanè promptius fuerit, quempiam le

gere literis fastiditis. Iuris itaque consultos adparet
 fecisse consultissimè, qui posteaquam rebus homi-
 num componendis supramodum strenuè insudasse-
 sent, suamq̃ iurisprudenciam in elegantes libros di-
 gessissent, ne quis ex abrupto in eius abdita penetra-
 ret, uerba ciuiliſ notæ imprimis uoluerunt studiosis-
 sime agnosci. Vnde pleraque responsa, quæ de uer-
 borum legalium agerent significato, in hoc unum
 emiserunt, est enim iuxtà deridiculum, & insanum,
 mentem legis peruidere conniti, uerbis, quibus lex
 ipsa contextitur, non perceptis, & auiculam ad cisis
 pennis prouolare posse contendere. Primum igitur
 hîc consideremus, quàm insolenter ab ijs est uaria-
 tum, qui cum libellus qui de uerborum inscribitur
 significatione, nihil aliud sit, quàm simplicissima ius-
 ris *πρωταυθεντα*, haud scio quo impellente Genio,
 post uniuersum Pandectarum ius duxerunt legen-
 dum, nam illos ita uoluisse, adposita libello planè ar-
 guunt eorum interpretamenta, quæ quidquid est
 antea scriptum, passim reuocant, tractantq̃ uberris-
 mè. hoc pacto, si diuis non displicet, operi illi subte-
 xentia. Ius omne, inquit, personarum est, aut re-
 rum, aut actionum, uti supra in Digestis dictum est.
 & quoniam circa uerborum & rerum significationes
 multæ uertuntur difficultates, ideo hic titulus, illis
 qui de iure tractarunt, subiungitur. Bone Deus su-
 pinam compagem, & friuolam cohærentiam, non
 magis sapide profectò isthæc colligantur, atque si tu
 dicas,

dicas, legere quandoquidem probe scisti, superat ut
 literarum characteras, & earum nomina nosse inci-
 pias. Qui tam scite coniungere doces, audi obsecro
 te, qui, quæ sit uerborum proprietas, quo sensu uer-
 ba iureconsultis sonent, non degustauit, qua fronte
 se legibus percipiendis adcinget? quoties hærebit?
 respitabit? quoties adtonitus omnino etiam despe-
 rabit? & quæ de uerborum iuris scripta sunt signifi-
 catione, in finem reiectas scilicet, quæ è diuerso ei sunt
 in procinctu habenda, qui expedite progredi, & rem
 qua de agetur, minimo negotio intendit explorare.
 hæc prima sunt. nec est quod ea præcedat, si hîc com-
 modè leges liceat citare, infra, non supra, eas esse di-
 cendum. Dum quæ hîc dantur, sparsim in iure uides
 bis obseruata, illic nihil erit horum repetitione opus.
 sin alibi tu aliter offendas, illic, non hîc exigenda ra-
 tio, diuersitatisq; mouenda quæstio. Iustinianus quû
 præstitueret quid primo, secundo, & sequentibus
 esset docendum annis, huius tractatuli lectionem sup-
 pressit, nempe adeo facilem ratus, ut seorsim, priuæ
 toq; studio nemo esset iuris candidatus, qui eum mi-
 nimo non cõsequeretur negotio. atqui fermè omnes
 sic interpretantur, ut undecunque uocatis legibus,
 & canonibus, tum conspirantibus, tum dissidentibus,
 eum explicandum (si quidem hoc implicare non
 est, uerius quàm explicare) existiment, quæstiones
 nodosas, & ad rem uerborum nihil quidquam per-
 tinentes intricatissimè moueant. Sciunt omnes Iusti-

nianum *παρὰ τίτλα*, & per titulos summaria tantum
 permisisse alia legum commentaria in totum uetuis-
 se. nos uerò aliud sequuti, non in legibus modo, sed
 & in legum uerbis fusè dilatatas interpretationes, ne
 cum illo peruersiones uocitem, nimis incogitanter
 adposuimus. Memini quum me iuri primùm adpli-
 caui, uirum non uulgariter doctum me consulere,
 operæ ne ego essem pretium facturum, si ab his uer-
 borum auspicarer rudimentis. qui confestim me à fa-
 ciendo deterruit, hæc enim citra doctorum commen-
 taria, non posse plenariè capi: quæ uero doctores scri-
 pserant in uerba, non tyronem, & iuris rudem, sed
 prouectum, atque propemodum consummatum les-
 ctorem desiderare. quamobrem longè satius me fas-
 cturum, si ab institutionibus inceptarem, ego difficil-
 lem me non præbui, consultori protinus obtempe-
 raui, minime tamen obtemperaturus, si libelli huius
 rationem pernolessem, sicuti nec ille ab instituto fuerat
 me reuocaturus (nam ita mihi postea ipse falsus est) si
 tractatum habuissemus commentarijs minus uerbo-
 sis declaratum. Insurgat forsitan quis in me, ita: Tu ne
 Iustiniano es prudentior, qui iuri operam daturum,
 primo anno iussit suas haurire institutiones? uideris
 enim sentiscere, etiam ante Institutiones uerba iuris
 offerenda. Ego, inquam, rectissimè Iustinianum præ-
 cepisse puto, nec quidquam esse contenderim, quod
 institutiones anteire debeat: non uidelicet Pandectarum,
 non ullum Codicis librum. Non est ergo, for-
 titer

titer adclamas, tractatus de uerborum significatione ante institutiones pueris aperiendus, quem Iustinianus ipse inter Pandectarum libros adnumerat, quinquagesimo enim adscribit. Impositura est tale dictum & deridicula aberratio. Dic nobis bona fide Iustiniane, de te cur ita factum? Ego, inquis, Pandectas confarcinabam, quo opere quidquid esset ueterum iuris prudentum, quod certè Reipub. legali conferret, uolui conclusum, id quod haudquaquam fecissem, si quæ illi de uerborum significato præceperunt, à Pandectis seiunxissem. Age amplius; quòd ordine tractatum hunc postposueris, lectione quoque ut posthaberetur intellexisti? Minime, in fis, gentium, sed an nescis eos potentatu qui sunt spectabiles, si quò ostentaturos se prodeant, adsecularum turbam post terga trahere? magis enim illo incessu primo, eorum patet dignitas, haud alia ratione, ego Pandectarum opus insigniter digestum, & comptum, ubi exhibere uisum est, chorum ministratum uerborum à tergo constitui: ne præfixus, ipse ostenderet tanti operis maiestatem. Quòd si rogando sciscitari institeris, sit ne huius famulitij pernosendus genius, prius quam quis se illi admoueat operi, responderim, Si princeps, cui fortè adstabis, imperet ut ligamina solertissimè uincta tu properatè dissoluas, cutem eius, quæ perurit, leni suffricaturus ad tactu, si tum exoluendi ignoraris dexteritatem, & Principi tuo grauis, & tibi inuisus ipsi ut sis necessum est. Nam dum rusticus

sb

b 3 impetu

impetu, quàm arte magis rem tractabis, partē com-
 ptioris ornatus lacerabis, partem inuersim conuol-
 ues propudiosus, qui si seruuli tenuisses industriam,
 quam petitam prius quàm adcederes fueras conti-
 nuò habiturus, Principi amicus satisfacisses, diuexas-
 to tibi non displicuisses, deniq; pro posticis sannis,
 amarulentoq; risu, gratiam ab omnibus reportasses.
 Simile prorsus committunt, qui legum nodos, uer-
 borum legalium significatibus non perspectis, &
 præclarum illud iuris corpus stolidè adgrediuntur.
 Reuera interrogatus ita loqueretur Iustinianus. Sed
 ausim liberius aliquid proferre? Si ante institutio-
 num libros (sic autem institutiones nomino, quasi
 inter eas uerba non habeantur) uerborum edidiceris
 significantiam, rem neque præposteram, neque inuti-
 lem peregeris, & quam, si de Triboniano ipso liceret
 exaudire, tu ne sis opportunè facturum, consilium
 ille tuum, si non ego plurimum fallor, neutiquam
 aspernaretur, sed ita potius ut faceres, enixè adhor-
 taretur. Habent institutiones quod sit ligatum quod
 sensum ex alio ducat, & aliò tendat, hîc omnia depre-
 hendis soluta, hîc uerbi unius excussa significatione,
 ad aliud diuersi transilimus adceptionem. Non sum
 ignarus Institutiones eiusmodi esse, ut ubique ferè
 sui ipsarum sint interpretes, sed scio quoq; hic esse,
 quod in illis te non parum adiuuabit. Vident igitur
 quibus uel mica iudicij est, quæ de legum uerbis tra-
 duntur, post Pandectarum lectionem non esse adeun-

da, nec adita, morosis quæstionibus esse implicanda, primum uerò atque simpliciter adolescentibus proponenda, ut sic ad iuris sacra paulatim, ac Lari instar pelliciantur, animosius proculdubio, alacriusq; disquirent quæ sunt abstrusiora, quum perinde ac si in adfuetis semper sint uersati studijs, nonnihil ad iuris perpenderit se promouisse cognitionem. Iam in regulis, quæ de iure sunt decerptæ, retexendis, quis in docendo, quis item in scribendo obseruatur modus? axiomata sunt hæc iuris, quæ non temerè uideas resfelli: proinde ea non aliter atque proprios ungues debet nouus iuris cultor habere explorata, hæc ipsa quoq; explanationis amant simplicitatem. At, malum, quis ferat illa grandia, καὶ ἀνομα νόμων glossemata, quibus indignissimè opprimuntur? succumbat oneri baiulus, uel robustissimus, & tamen audio qui illis etiam plurima deesse dicant. Væ uobis, uæ canonicis misellis, si hisce immodestis moderatoribus, & qui, quod aiunt, πάντων ἀνέμου, in iure, πάντας ὀρθύνοσι ἀέλλας, liceat, uti meditantur, uestris humeris pro sua libidine pondera superaddere noua. Quid adtinet autem, ut Institutiones quibus sunt adceptæ modis, effuso sermone referamus? non minore uiolentia, quàm à fabro ferrario ferrum committitur ferro, illic sunt scripta scriptis, & quæstiones cōnexæ quæstionibus. Est qui uelut de platea profectus, in alias subinde & alias ferri uidetur plateas. Sic alius dictum aret, ut, quia succo destituitur omni, inani-

bus huc illuc agitetur casibus continuisq; raptetur
 euagationibus. Illum inuenias qui quo modo mar-
 garitas porci, eodem propemodum ipse magnam in-
 stitutionum polluit portionem. Deniq; alius dum
 adcurfu ruit præcipitante, frequentius impingit,
 & grauius, & dum se cōtinere nequit, longius quàm
 par est, sui impotens progreditur. Ecce uidemus
 quàm stupidè, neque non pernitiōsè homines uaria-
 runt, dum Iustiniani mente relicta, diuersissimum de
 eo quod sensit prudentissimè, sunt operati peruica-
 cissimè. Sunt hæc multa quidem, sed non omnia.
 Pergamus ergo inconsultam uariandi cupiditatem
 demonstrare. Priscis illis senatoribus rectum nihil
 habebatur, nisi idem quoq; ordine esset dispositum.
 Vnde rem, cum absoluta quadam commendatione,
 gestam insinuantes, **R E C T E**, **A T Q V E**
O R D I N E, efferebant. Cæterum malis intem-
 perijs mos irroborauit, ut sic dicã, inualuitq; nouus,
 per quem in loquendo, præcipiendo, & scribendo,
 nihil est probatum, quod alta confusione permixtū
 non sit, & inquinatum. Ita uerò rem habere, paucis
 indicemus. Iuuentuti uulgo qui præficiuntur for-
 mandæ, si Terentij uersiculum, aut Vergilij suscepe-
 rint declarandum, omnia cuiusq; uocis significata,
 syllabatim de Cornu copix ducent, quæ puerulo in-
 culcantes, odiosèq; dictantes, extēsam libri eius mar-
 ginem farciunt, ac refarciunt, haud secus quàm si le-
 xicon illic sint adglobaturi, & ita suo pulchrè functi
 munere

munere, miserum auditorem, uel potius scriptorem, pregrandi notationum multitudine grauatam, deserunt, concediam integrè, aut ex Aeneide librum unum, uix perpetuo biennio perlecturum. Non fuit hæc, non fuit ueteribus, instituendæ, uerius dixerim ludendæ, pubis ratio, qui orationis sensum uerbulo referabant significantissimo, quod occultius uidebatur, dilucidè simul & breuiter enucleabant, cætera scitè supprimentes, ad rem quæ uidebant non pertinere. Est non modice, & in Dialecticis uariatam. Quot lustris exerta lingua *λεπτολογία*, futilibus gryphis, & planè furialibus rixis, inexplicabiliter se irretit, cerebellumq; distorquet Dialecticus: Candidè Plato, dignè Aristoteles differere, & argumētari quiconueniat, exposuerunt. At ut uarium aliquid, & nouum proderemus ipsi, apinas nænijs nugosè adiecinus, quodq; fortiter nos amplecti expediebat, nequiter aspernati, reiecinus impudentissimè. Sed hinc tandem deflectamus: nam scopus iura potissimum proponit. Agedum, quàm mirabili, imò miserabili inordinatione, nostra iurisprudētia fuerit discussa, & confusa contemplemur. Primum omnium præceptis legislatorum nihil ornatius, seriem deinde, quam in scribendo sunt sequuti, si spectes, diuinam adseuerabis, postremò, cum iurisconsultorū agmen uideas fuisse numerosum, attamen inter eos tantus elicitur concentus, ut non de multorum, sed unius de ore leges emissas ausis adfirmare, Heus boni interpre

tes, uobis luditur, si est quod adferatis, nos, oro, non celate. Quid uestra est uarietas, si non probrosa, & omnino detrimentosa temeritas? Quæro benignè de uobis, quid ille fragrantissimus orationis lepos, quid blandula sermonis puritas tantum commeruit, ut uos eius odium ἀμετασφραγίστως caperetis? Ab hoc splendore sic uos desciiuisse constat, ut studio, operacq; dedita rusticitatem adfectasse uideamini. Inter lautitias uos usqueadeo illotos uersari non sensistis? Si, iuxta Græcorum dictum, ὃ παντὸς ἀνθρώπου ἐς κόρινθον ἔσθ' ὁ πλῆθς, nec raram illorum uobis licuit adsequi uenustatem, non erat certè idonea illa, quæ tetra contaminaretur uestra barbarie. Repudiatis uocibus bene latinis, uos nouas, & easdem auribus Rhomanis inauditas, confixistis, ut decentissimè uestris de commentis Vergilianum dicatur,

Pro molli uiola, pro purpureo narcisso,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.

De quorum Latinorum scriptis sclauam, bannium, in quaterno habere, collectas & præstantias soluere, in saldo ponere, & eius notæ bis mille dictiones, quin potius dictionum monstra reportastis? Essent hæc Africano obscurissima ænigmata, Papinianocq; triste facerēt negotiū. Quòd si exēplo uestro sacrosanctis legibus quæcunq; quilibet inserere cōiuenter permittat, spretis interim ijs, quæ hætenus ab usq; principio Rhomani eloquij probatissimis fuerunt probatissima autoribus, aliquis unus leges nostras enar-

raturus,

raturus, de intimis prodeat Scythiæ finibus, qui,
 quoniam uerbum cum primis latinū ignorabit, uel
 tenebit quidem, sed uti detrectabit, in eius locum ne-
 scio quid Scythicum scribendo subrogabit. Si huius
 scemodi interpretamētum Vlpiano ipsi proferatur,
 quæsierim, non illum erit diuinare necessum, si quod
 tali uerbo includitur, retegere uelit. Maximè uerò.
 Sed ille idem Scythia latino utatur, & recepto, quid
 futurum est: certè ut Hispanus, Sarmata, Britannus,
 Hetruscus, Vasco, Christianus, Turca, & in uniuersum
 quotquot latinè sciant, ilico, primisq; oculis,
 sint percepturi, adeo latina dictio sui perdurat simi-
 lima. Enimuerò quæ apud uos regnat *ταραχὴ δὲ σάτην*,
 syntaxin aliquantulum expendamus. In primis au-
 tem ne aliquid prodigiōse tēsum adducamus, ueluti
 sunt quæ per prædicamenta insinuosè trahitis, qui,
 ut gannitis, notabiliter inuestigandi, id est, gariendi
 modus uobis est primarius, exempli gratia, demus è
 multis milibus quod erit compendiosè selectum, un-
 de nihilo fecius quàm eximios in enarrādo uos præ-
 stiteritis, non obscure deprehēdetur. Lex est: CVM
 TE MINOREM QVINQVE ET VI-
 GINTI ANNIS ESSE PROPNAS,
 ADIRE PRAESIDEM PROVINCIÆ
 DEBES, ET DE EA AETATE PRO-
 BARE. Agnoscis nitidam breuitatē: Iam audi phan-
 tasma, & uertiginosæ ceruicis insaniam. Ego, in fit in-
 terpres, non recito formaliter quomodo ætas proba-
 tur, sed

tur, sed super hoc nouam trado doctrinam. Quum
 quæritur à quo ætas probari debet, dic, aut adlega-
 tur ante actum adsequutum, aut post. Primo casu,
 aut ætas expressim, & principaliter deducitur in pe-
 titionem, aut tacitè, incidenter & consequutiue. Pri-
 mo casu, petens debet probare. Secundo casu, aut in
 actu iudiciario, aut extra. Primo casu, aut reus cita-
 tus opponit actori quòd est minor, aut econtra reo
 comparenti opponit actor quòd est minor. Secundo
 casu, tunc aut quæritur in beneficialibus, aut in istis
 officijs temporalibus. Et hoc de primo membro prin-
 cipali. Secundo uero casu, distinguo quatuor mem-
 bra, aut ætas allegatur ad impediendum confirma-
 tionem actus iam concessi, uel facti, aut ætas, uel eius
 defectus adlegatur ad impugnandum ipsum actum,
 aut ætas adlegatur ad ipsum actum iustificandum,
 aut ætas adlegatur ad actus iam iustificati finem de-
 monstrandum. Vides nouam doctrinam? Intelligis
 omnibus his membris, suas esse decisiones sua consi-
 lia, cautelas, ubique conspersa ingenti nebularum
 fartura? Quæ omnia turgidè coaugmentata, sunt in-
 terpretationis pars nō maxima ferrea sit aure, æqua-
 nimiter ista qui audierit, stipes habeatur, cui patienti,
 & immoto membratim talia deducantur, temporis
 denicq; minimum sit parcus, qui horas in huiusmodi
 tenebris collocare amarit. At hîc tu quid nam facias?
 ita nunc sunt professores, ut quod in grammaticis
 inspidè fieri præmonstrauimus, amentius multo hîc
 & da

& damnosius obseruetur religiosissimè. Ventum siquidem eò est, ut inter iureconsultos censeri non mereantur, qui leges legibus adsuere, & eas confertissimo cumulo, siue ad rem, siue, ut dicitur, extra cautionem, nesciunt conglomerare. Rogo te per Astree numina, de eo quid statuas, qui duas uoculas cum magno suo adparatu (ita enim loquebatur) dum elucidare adnitetur, dum quid secretioris doctrinæ occultent, conatur indicare, dum latè dehiscens, suspensum auditorium præmonitione pellit adulatrice: dum ipsum disputationis conflictum ingressus, reboatu, & terrifica detonat uociferatione, propositum pluteum pede, manu acriter subinde cædit, tam ferociter suos afflicta spiritus, ut uberi sudore de suggestu descendat liquefactus, interim anhelitu ægrè auulso, delassatum se prædicans, totum sesquimensum uiriliter absumpsit. Talia committere, cuiuis integrum est hoc tempore, quo nimis iuris est professor audaculus, qui quæ sunt protensissimè agitata, reddere nequit auctiora, qui pronuntiato, cui iam à maioribus coaceruatæ triginta fuerunt ampliaciones, totidemq; exceptiones, quinquaginta nouem, aut hys etiam maiora quedam, non potest subtiliter excogitare: qui deniq; occasione nihil pertinenti ubiq; adrepta, quibuscunq; de rebus, ad rauim usque non nouit digladiari. Compertissimum est, si quæ de dictiuncula, nisi, ut de similibus aliquot taceamus, doctorum turba expuit, in unum

fuerint congesta, *duobasæctis* etiam uoluminibus con-
 ficiendis, segetem suppeditabunt, materiamq̃ copio-
 sam. Vnum ex eis aliquid mordicus tenere compe-
 ries, alium eadem in re ex diametro reluctari senties,
 & dum adfectu, uelut hostili, mutua sese lacerant
 morsificatione, dum item eos qui præcesserunt immu-
 tari non sat est, & aduerso æquari scripto, nisi & pa-
 ginarum, imò & librorum exuperentur multitudi-
 ne, simulq̃ magnitudine, fit, ut pleræque leges non
 unum habeant interpretem, & tutatorem, sed de il-
 lis permulta, eademq̃ contraria, prostent uolumina.
 Quod hic aliquo in loco fusè deduxit, ille alibi repe-
 tit fusius, dein emergit tertius, qui utriusq̃ commens-
 tarios non ut hîc, aut illic inuenit, recitat, uerum athy-
 roglosia uincente, & hæc, & illa miscens, remiscens,
 tortuosos struit mæādros, sirmataq̃ fusilsima. Pen-
 sita ergo quot diebus, ne dicam, quot mensibus, lex
 sic onusta, ab ijs pandetur, qui nihil prætermissum
 ab se uolunt. Lubet narrare, quod aliàs mihi risum
 largiter ciuit. Audiui eum, qui posteaquam per mul-
 tos dies alias super alias quæsitasset rationes, funèq̃
 nullum non mouisset, quo eam quæ omnium alio-
 rum erat, subuerteret, tandem manibus datis, nouas
 torem illum egregium huc sententiæ deuenisse. Non
 omnium quæ à maioribus constituta sunt, ratio red-
 di potest. Sunt hæc uariantum hominum nouæ uar-
 rietates, nouis fanè & uarijs expiandæ supplicijs. Di-
 catur, amâbo, quo de autore profectum existimabi-
 mus

mus, quod non falsè minus, quàm ineptè dici consuevit, Eum scilicet qui primam iuri operam nauat, prolytam statim effici: altero anno, lytam: tertio, baccalaureum: quarto, tyronem: & sequenti, iuris professor ignarum: Quod ne quis iocularium putet, de eo exaudiui seriò, qui doctoratu insignitus, annis erat onustior, quàm hebdomadibus ipse sit annus. Par est itaque ut de illis manasse credamus, qui cum obesæ naris, & crassi, stupidiq; essent iudicij, in hæc mysteria præcipites, inculti, cerebroq; modicè sano profilierunt, qui rem quæ seriem habet, atque ordinem pulcherrimum, inordinate, carptim, inuoluteq; tractarunt, qui quo plus distinxerunt, subdistinxerunt, hoc intricatius se implicuerunt, quibus non rarerent uenit usu, leges in foro citare, quas non secus atq; in cauea graculus uerba funditans, intelligunt, qui in elegantium hominum congressu, si de lege quæ uel insigni uetustatis imagine conspicua sit, uel quæ quidpiam aliud ferat reconditius, quæstio suboritur, disputatione in diuersum mutata, importuni de re blaterant extraria, aut certe si propositum inuertere non datur, demissa aure turpiter conticescunt. Eo quod iam dicturus sum, absit, eorum causas qui agunt, uniuersus tangatur senatus: sunt enim in hoc ordine, candore, morum synceritate, & multa eruditione uiri percelebres, sed notius est quàm ut negari possit, inter illos inueniri lauro succensa rabulas crepitantiores, fucos, rapaces, homines, imò uix homi-

nes, barbaros, à musis, & quibusq; gratijs semotifsi-
 mos, litigiorum tantummodo prorogatores, & ca-
 uillatores dolosos, qui umbra, & specie iuris, quam
 præ se ferentes, & hoc nomine sese uenditantes, quo
 iure, quacq; iniuria questus faciunt amplissimos. Non
 est hæc audax, & flagitiosa uariatio, ubi ius iniuriæ
 causa prætextitur: ubi ius dirimendis natum litibus,
 nefanda his nebulonibus præbet litium fomenta:
 Cæterum ego facilimè crediderim, magnam eorum
 partem, in hanc adigi turpitudinem, quòd ita hoc
 est sinistrè, iura fuerit edocta. Quapropter an minus
 sceleratè eos arbitrabitur uiuere (quod enim ius
 prætergreditur, scelus est) qui eo sibi adblandiuntur,
 quod glossemata per se multo longiora, dilatando,
 & illis multos menses inhærendo, coronatorum na-
 cti sint emungendorum rationem: nihil dubio pro-
 cul hi quàm fumos uendunt, & nebulas inanes di-
 gni, uel maximè, qui unà cum Thurino densissimo
 præfocentur fumo. Quod mea sententia nemo ne-
 gauerit, qui secum ita reputarit. Qui utrunq; ius in
 duo contraheret uolumina, quantum de Repub. me-
 ritum existimaremus: permultum sanè, qui in unū:
 amplius uerò, at qui ipsum unum uolumē, ex æquo
 iuris commoditate discendi remanente, succinctum
 magis deinde redderet: huic indubiè plurimum
 deberemus. Ex aduerso, eum qui ante omnes ius
 quàm par esset longius protraxit, male meritū, qui
 postea etiam auxit cumulatius, peius & inuisius, de-

mum qui ut productissimum haberemus effecit, & fa-
 lebrosius, eum pessimè fateamur meritum, ac nequis-
 simè. Alterum sit oportet, iure sunt, uel iniuria sedan-
 dæ lites, uerum cum tota hominis ætas prius deficiat,
 quàm quis ἀμαξία illa iuris (nam sic uel pro iure,
 uel contra ius quæcunque scripta nuncupamus) perlegat
 uolumina, si necessaria sunt, nec sine illis possit quod
 iuris est deprehendi, qui legibus uolet agere perceptis,
 Minoi sit adfessor & Rhadamanto, apudq; eos quid
 secundum iura sit pronuntiandum adseruet exprimendum.
 Nam dum uiuet, in euolendis libris, & iure discendo,
 fatis totus occupabitur. Dispiciant igitur obtestor,
 quibus mens fascinata non est, quò peruaserit rabiosa
 uariandi cupiditas quantum toti mundo corruptelæ
 inuexerit, dum ei licet impune grassari, & an uesana
 altercantum doctorum dissidia, non sint rixandi
 focunda materies, bonas horas malè locandi ansa
 parata, meliorisq; doctrinæ pestis exitiosa. Si olim
 Iustinianus Papiniani, Ulpiani, Pauli, Scæuolæ,
 Pomponij, Caij, & aliorum eius generis nobilium
 iurisprudentū, tot libros quæstionum, regularum,
 ad edictum, Institutionū, ad leges, fusiā Caniniam,
 Iuliam Papiam, Duodecim tabularum, & eiusmodi
 sexcentos, dictionis maiestate augustos, sententiarum
 grauitate refertos, refecare, atque adeo suppressere
 non dubitauit, ita se Reip. consulere ratus, quòd
 copiosiores, & superfluitate adparerent nimis
 prægnantes, quanto nunc iustius qui rerum

d potium

potiuntur, ineffabilem illam doctorcolorum cater-
 uam, de medio expunxerint, & quò digna est, ablea-
 gauerint: ut quæ non oratione placeat, ordine non
 adiuuet, nec quidquam explicatione conducat, sed
 tenebris obscurata, confusione distorta, spiritus ob-
 nubilet serenos, & à melioribus distractos, in scabra
 demergat, & putida. Mirum profectò quod ad id
 non animaduertamus, quod si facimus, cur non gra-
 uiter exoptulamus: præconijs professorum illecta
 iuuentus, credula subit animosè discrimina quæq̃,
 præcinunt illi superciliosè doctrinam se eructaturos
 mirabilem, subtilem, & quæ si tam fideliter excipia-
 tur, quàm gnauiter, & laboriosè ab se tradetur, ho-
 minem alioqui indoctum, possit *Ἰσὶς μὲν Ἰσοῦ* ostendere
 iuriconsultum, & bis mendico, protinus myrmeciã
 suppeditare bonorum, cum mediusfidius multo sint
 consonãtius pollicitaturi, effecturos se ex quietis, &
 placidis, seditiosos, ex simplicibus, uafros, ex acutis,
 retufos, ex sanis denique amentatos, & stolidos.
 Quod uero ab ijs non fiamus cautiores, qui tandem
 ex hac palude enatarunt, non est cur magnopere mi-
 remur, quoniam enim inde rem cumularunt suam,
 uel in his exhausto corporis succu, sunt quondam
 emarcuisse uisi, ne leuitatis fiant, & inconstantia rei,
 neu suæ fortis socios non habeant, longè à deprimen-
 do absunt, quod apertis ulnis prius sunt amplexi. At
 qui uixdum ingressi, Cimmeria hac inuoluuntur ca-
 ligine, cum palpantes uelut circūspectent, quã erum-
 pant,

pant, & non inueniendo se sollicitent, disrumpantq̄,
 quid eos ab exclamando prohibet: cur excusso gra-
 ui hoc iugo, sensim se subducentes, sequenteis alios
 ab ingrellu non profigant perstrenue: Aliquãtis per-
 huc patres, si ulla quidem adhuc uobis liberorũ cura
 superest, animum aduertite. Liberi uestri quò hono-
 rificentius ad culmina euehantur dignitatum, magis
 stratus in Rep. gerãt officiosius, maiore apud omnes
 autoritate possint, & gratia, denique quò & sibi, &
 suis sagacius imperitare sciant, & prospicere, quid
 non molimini? Cui uix in lucem missi tutò commit-
 tantur, indefessa quæritis anxietate, poëtam & insti-
 tutorem non recipitis, nisi qui morum integritate,
 singulariq̄ sit præditus eruditione, pubertatis annos
 in concinnando stilo, in assidua, & eadem tersa scri-
 ptorum lectione, probè ut exerceant, uigilantissimè
 procuratis. Verè hic labor honestus est, & pio patre
 nimis dignus, ad primè laudanda est hæc sedulitas:
 nam subacta ritè argilla, promptius in quiduis fin-
 gitur, & substructæ firmiter uases, amplioris machi-
 næ pondus sustinent cõstantius, sed ad id quod præ-
 sensistis, illa omnia primus sunt gradus. Pergitis er-
 go, & sublimius ut promoueantur impigrè studetis.
 Externas regiones magno sumptu adeant præcipi-
 tis, ad eos iura qui profitentur, ut diuertant, manda-
 tis. Illinc ut summorũ magistratuum, & πολιτῶν re-
 deant capaces, indefinenter commonefacitis, crebris
 terq̄ adhortamini. Præterea, si quæ feliciter inchoa-

d : runt

runt alacrius absoluant, quanti sint in Rep. futuri,
 frequenter illis ob oculos ponitis, factum & hoc à
 uobis perquam rectè, nam quare potius quàm uiris
 æquo & iusto adsuētis, regnum, urbesq̃ fulciendæ:
 quis, quàm hi, alicunde imminens dispellat infortu-
 nium prouidius: plebeios tumultus tranquillet mo-
 deratius: lapsantem urbem consilio, & prudentia,
 uelut rigidissimis tibi cinibus, à ruina uendicabit præ-
 sentius: & quæ iam floret erecta, potentem conser-
 uabit, augebitq̃ magnificentius: Sed ô calamitatem,
 ô etiam atque etiam eius adolescentis deflendam fors-
 tem, qui læta indole, moribusq̃ bene ornatus, quum
 iuri animum adpellet, quanquam ei adridebunt ius-
 risconsultorum scripta, utpote munditiæ splendida,
 facili suauitate amabilia, exquisitissimis nixa rationi-
 bus, ad eorum tamen quum declinabit interpretes,
 offerent se continuò distenta, & multis, beneq̃ lon-
 gis perticis maiora procemia, quæ dum lectitabit (si
 modo id per patientiam poterit) huc, illuc impelle-
 tur, ab Institutionibus ad Authentica, modo per Pan-
 dectarum, modo per Codicis uolumina, de cautelis
 raptus, transportabitur in consilia, à sacris flectet ad
 profana, ubique multa conspicabitur præuaricantia,
 omnia agresti sermone uitiata, & ut semel dicam, iura
 ciuilia nihil n̄tinus quàm iustè & ciuilitè adrepta:
 Isthæc ubi is fuerit subodoratus, cuius palatum deli-
 tijs adsueuit, & munditiei, quid, putas, facturus est:
 mirum ni odiosa iteratione ictus, prolixitate stupefa-
 ctus,

ctus, confusione turbatus, scripti acerbi tædio offens-
sus, mox resiliat indignabundus, & qui ducatu ius-
ris, si ut oportebat traditum fuisset, præstantissimus
Reipub. fuerat administrator futurus, mutato peni-
tus instituto (ut ad deterius ea ætas est propensior)
tripudijs, cantilationibus, sursum, deorsum discurs-
sationibus, in sphæristerijs & ganeis, ne peius addã,
frequens, in summa nullis non uoluptatibus distæ-
sum oblectabit animulum, & ita parentibus conce-
pta spe delusis, pro cordato ciue, redibit chartarum,
& alearum lusor inuincibilis mimus, & histrio gesti-
culosus, & prorsus qualem cecinit uates:

ἦνυσσ' ἄρχυσσ'τε χοροῖσιν ἠρίσθ'.

Quid doctoris industria, tota ne perierit? Nequa-
quam illa enim facultate, & in scribendo prompti-
tudine, quam puer de eo quondam didicerit, sic ute-
tur, ut de ineptijs quas expertus fuerit, uel carmen
faciat, uel concinnet orationem, quæ à typographis
diligenter excusa, alios ad similima inuitabit delira-
menta. Hic mihi succurrit, quod est uerissimum, atq;
exploratissimum, simile quiddam in adolescentum
ingenijs inueniri, & in generosioribus equis, hi enim
quum adaquantur, si fortè turbidum flumen offens-
derint, uix dignantur olfactu, sed repetito scalptu
reddunt turbulentius, quo uno contenti, aliò ferun-
tur præcipites, sitim scilicet suam tunc sedaturi, quum
lympidioribus undis, & quæ suo adplaudent stoma-
cho occurrerint. At enim quoniam non est omnibus

ingenium idem, nec omnes æquè formari contingit, si qui sint (ut esse, idq; ingenti numero, non ambigo) quibus non perinde festiuiter institui obuenerit, quoniam, uti prouerbio dicitur, ὁμοίω ὁμοίω φίλον, loquutuleius illis, & aridus doct. or nauisam non excisabit, sed quæcunq; obiecerit, demittent auidè in stomachum, deq; eo tandem lucubrationum pertinacitate, ne cio quid expiscabuntur, sed ut biberint, ita spirabunt. Dicam quod non rarò ijs accidit, qui in doctorum labyrinthis ætatem contriuerint? duobus eodem de negotio, sed diuerso tempore, sciscitantibus, alteri ut respondeant quod ipse responsum præoptauerat, alteri uerò eandem personam sustinenti, penitus pronuntiæt diuersum, cui tantæ instabilitati causam dat doctorum dissensus, nam ex illius responsant sententia, quem meminerunt id, de quo sunt rogati, pertractare. Vnde palam fit, illorum ius nihil quàm meram esse iniuriam.

Verumenim uerò nunc mihi ualidè qui obstrepant, multos audire uideor. In primis antem, succinit hoc pacto timidulus aliquis. Apage heus tu. Desine teneras auriculas mordaci radere uero. In his quæ tantopere habes despicata, nescis quot hominum sint myriades, qui nati, educatiq; sic illis adhærescunt, ut simul etiam periclitari certum sit? non dubium ubi aduersus se, debacchatum usque adeo te rescuerint, quin in te uicissim gladiatorio consurgant animo, incq; clamosas exeant tragedias. Illis,

ego

ego fat scio, hæc quum primum gustabuntur, erunt amariora, cæterum disrumpantur, crepentq; inuidia licet, ego quæ ex usu iuuentutis cognouero, profes- ram impauide. Quod dicendo frugiferum est, malè dici non potest. Malo omnium posthac consultum utilitati loquendo, quàm paucorum maleuolentiam declinando, quod conducit meticolosè, animoq; ut ita dicam, euirato subticere. Sentiât nonnihil com- pendij de nobis Respub. & meo non sit ab inuidis parcitum nomini, securus manum ego non uorte- rim. Palpones ut mellita demulceant adulatione, plurima sæpe mentiuntur, idcirco eorum tum dicta, tum scripta fixe non subsistunt, usuq; nonnūquam uenit, ut quod iocosè effutiuerunt, quoniam uanitate aspersum deprehenditur, seriam illis inurat mollis- tiei notam, ueritati autem quod innititur & cōgruit, expugnatu indubiè facile non est, adeo ut sperem fore, eos qui primis obtutibus me reum temeritatis facient, rem perspectius ubi fuerint meditati, in meã actutum sententiam descensuros, atque ira postquã conqueuerit, pro infestis adcusatoribus, à nobis sta- tuos, patronosq; factum iri, & defensores stre- nuos. Mihi aliunde ita obsistatur. Glossarios, & iu- ris quoscunque interpretes, nihili homines fuisse pu- tas; sic conculcare, sic fastidire uideris, ut quam in eos concepisti indignationem, dum stomachosè euo- mis, eò fortasse adolescentiam inducas, ut sibi per- suadeat apud illos nihil frugis inueniri bonæ. Si

quid est quod asperius excandescentibile nos profus
 derimus, hoc mollitum percipimus temperamento.
 Bartolum, Baldum aliosq; huius farinae quoscunq;
 sua laude fraudari iniquum censemus, non enim me
 præterit, etiam huius nostri seculi clarissimos, & pri
 mi nominis professores iuris, firmiter adstruxisse,
 sine illorum adminiculis ius consistere non posse.
 Non diffiteor illos pro sua uirili enixos, ut aliquid,
 quod è re omnium esset, emitterent. Ad hæc, me non
 fugit, legum celsitudinem speciosamq; earum elegan
 tiam, non eo adeundam modo, quo apud Gellium
 Taurus dictitauit Platonem legendum à nonnullis
 postulari, uidelicet, non uitæ ornandæ, sed linguæ,
 orationisq; comendæ gratia, non ut modestiores fia
 mus, sed lepidiores. Omnibus, ut reor, satis peruium
 est, quid me coëgerit illorum eleuare autoritatem, uo
 lo quoq; omnes intelligere, idq; palam testor, non
 leuius me egregios eorum conatus amare: temporis
 infelicitatem, in quam tot industrij uiri inciderunt,
 altis suspirijs deplorare, quàm nostra tempora atro
 citer incessere, quibus domini Dei indulgentiori be
 nignitate, in nosq; ampliter propitio fauore, passim
 conspiciamus homines uarijs linguarum idiomatis,
 quæ ad disciplinarũ pertinent institutionẽ, bellè di
 tatos, ingenij acrimonia, & alacritate summa beatos,
 quãlibet abstrusa subire, & exuperare iacentia, anti
 quata & quasi obliterated renouare, subrigere, & pri
 stino suo nitore nitidè restituere. Et nos ultroneè so
 cordes,

cordes, & ignaui, perinde ac si dormientibus nobis, quod ait Comicus, sit nostra negotia confecturus. DEVS, in rebus apertissimè detrimētosis, exoculati uelut cæcutimus, aut torpentes, & grauiore ueterno pressi, profundè stertimus, uituperio tam digni, & se uera obiurgatione, quàm illi uenia, faciliq̃ excusatione. Agnoscunt omnes, qui saltem se homines noscitant, secundum diuinas iussiones, nihil homini religiosius adseruandum quàm legum sanctiones, & quasi, penè dixerim, fabellæ sint ludionū, negliguntur. Malis moribus olim factum est, ut bonæ conderentur leges, sed si bonas leges despiciatui habere pergamus, mali mores, malas introducant leges. Multi abierunt anni, ex quo, seculum hoc nostro, quod ad literas pertinet, non est uisum fortunatius. At ex aduerso, mirum quo pacto homines uideas rerum impensè necessariorum contemptores, uoluptariarum alioqui obseruātiores. Non est, dixeris, ab huius tempestatis hominibus cessatum, in reponendis enim literis, quantum diligentia, & laboris uides fuisse impensum. In alijs, à iure, professionibus gnauiter sudatum scio, quodq̃ est tentatum, cessasse non infeliciter, remansit sola iuris disciplina, quæ suos adhuc efflagitat adsertores. Scimus utique aliquot iam in hancce rem caput exeruisse: unde nobis ingens futuræ illustrationis spes promittitur, sed & ipsi (quod tamen bona eorum uenia dictum sit) nimis uerecundè alia quædam minus tempestiue facere uidentur. Est enim

e qui

qui quod præstare se, & posse, & debere intelligit,
 adgredi tamen apertè non audet. Nam licet magnā
 eorum quæ damnamus partem refecet, & ne posthac
 tot commentis sit opus, toto pectore inuigilet, pro-
 pius tamen (nisi latente quidem aliquo quidpiam
 adornet, moliaturq; consilio) ad maiorum adcedit
 prolixitatem, scribendiq; consuetudinem. Alius præ-
 terea dum amicos recenset, neque nō æquales, dum
 animos eorum, & habitudinis dotes, dum genus, pa-
 triam, studium, & mores adnumerat, chartarum, &
 atramenti plus quàm conueniat, prodigit. Denique
 alium inuenias, qui undecunq; quidquid est auto-
 rum legit (quod rectissimè eius fuerit qui adnotat,
 non qui ex professo ius explicat) & legibus quas tra-
 ctat, etiam si frequenter parum admodum ad eas spe-
 ctet, adiungit. Quod amici, & autores omnigeni tra-
 dunt, si necessarium, non respueundum, sin minus,
 ipsum quāuis iucundum sit & gratum, à scopo ta-
 men quia sensim nos seducit, scienter prætereūdum.
 At plures si idem cecinerūt, eum tantummodo exas-
 ctius rem qui tetigit, in medium proferre sufficiat,
 quādoquidem eduliorum, etiam delicatissimorum,
 satietatem adfert copia maior. Rursus impetor. Bar-
 toolum, ut inquis, & Baldum aliosq; amas, eorū per-
 quam extollis molimina, uolumina autē, nō usque-
 quaque. Quid ergo tot librorum plaustris faciun-
 dum arbitrare? non uis, opinor, sulphurato concre-
 mentur incendio. Adrogantior uerè sim simul & fe-
 rocior

rocior, si tantum mihi tribuam, ut de uixdum in me
 cōmeritis, quidquam in exitium promam. Qui æta-
 te, diuturno rerum usu, & experimento maiori, auto-
 ritateq; præsumunt, qui quod conducatur, quodq; minus,
 dijudicare aptius nouerunt, illorum hac in re, non
 meum, possit iudicium, præmoneo, obtestorq; eni-
 xissimè, uitio mihi ne uertatur, neu audaciæ insimu-
 ler liberioris, si quod mihi uideretur, bona fide retego,
 si in re perplexa, quid habeam animi commonstro:
 nam per hæc nostra, nihil alijs præscriptum intendi-
 mus. Quapropter & quod iam subiungo, beneuolè
 omnes interpretabūtur. Bartolum, & quotquot eius
 ordinis sunt, exāmuffatim discuti percupiam, in eis
 compertum, quod iura declaret, extendat, aut quo-
 modocunq; adiuuet (inter ea siquidem quæ impro-
 bamus, permulta huiusmodi subesse indubitāter cre-
 dimus) legibus aduerti, sed id nequaquam uerbosè,
 breuitate uerò, quàm fieri commodè poterit arctissi-
 ma, quæ pluribus adaptantur locis, uerbulo in me-
 moriam reuocari, & quò pertineant ostendi, illucq;
 remitti, ubi laxius attingatur, nullius interim erroris
 adfricata mentione, quod de Bartolo foret excerptū,
 Bartolo adscribi: quod de Baldo, Baldo itidem adce-
 ptum ferri. De morosis illis inculcationibus, amplio-
 ribus ampliacionibus, restrictionibus minimè restri-
 ctis, de omnibus comprehēsim illis inordinatissimis,
 quid definiri oporteat, eos statuere, quorū de manu,
 rerum summa pendet, ut scilicet, uel reponerent non

abolenda, uel, si periculum foret, ne cui olim intertri-
 mento essent, funditus extirparent. Hic mihi festinan-
 ter occinitur, uerbaq; truncantur in ore, funditus ex-
 tirparent, audes effutire? non prædurum, atq; plus
 quam iniurium autumas, tot, tantosq; labores, suo
 auctori frustra exantlatos? non ne operosa illa uolu-
 minum moles, argumento est euidentissimo, eos in
 campo iuris robustissimè decertasse? Certè quidem
 multa, & grauia perpessos minus coactè fateor, dus-
 ctos studij amore, nulla neque ualetudinis, neq; pri-
 uatæ rei habita consideratione, irrequietè diurnis la-
 boribus compegisse nocturnos, atque haud alia ra-
 tione, quàm laborum improbitate, adfectuq; obsti-
 natissimo, tantum promouisse. Idcirco de ea, quam
 meruerunt, laude, nihil quidquam nobis instigatoris
 bus decurtabitur, ipsa uerò potius cumulatisimè au-
 gebitur. Nam si uti à nobis prædictum est, aut melius
 etiam fiat, uti speramus, & ardentè optamus, inge-
 niosi, & succulenti scripti modicitas, plus Bartolo cæ-
 terisq; adferet gloriæ, atque ornamenti, quàm si
 πολυκαυλί scripturæ uastitatem, sic, ut nunc est, omis-
 tas permixtam. Quæ adpositè dixerunt, & subtiliter,
 per ea quæ inconcinnè subduntur, uilissimè sordes-
 scunt. Quæ seorsim posita, signatissimè iudicabis
 prolata: promiscua si maneat, bonam inuolutæ di-
 gnitatis partem deperdent, hoc certò scitur, Qui sa-
 piunt, multis lapidum, & saxorum turgentibus cus-
 mulis, gemmulam anteponūt. Enimuero potioribus
 à quop

à quopiam excogitatis, confingamus omnem Pauli
 Castrensis doctrinam omnino supprimendam, &
 illum, tale quiddam fieri, coràm prospectare, an ea
 propter ingemiscet pueriliter? adlachrymabitur des
 tipienter? & se suis castigatōibus infensum præbe
 bit obloquutorem? hæc haud dubiè si ille committe
 teret, tanquam stultulum homūcionem rideremus,
 imò tanquam impium abominaremur, ut qui quod
 sibi cœlestis munificentia denegasset, ipse aliq̄ datum
 inuideret. Non puto esse, qui tam insigniter hebes
 scat, ut speret scriptitando suum nomen iri perennis
 ter illustratum, non est scribendum, ut quandiu ho
 mines erunt, uiuamus, sed uiuendum, ut, si à superis
 quidem concedetur, quod in perpetuum hominibꝫ
 profit, scribamus. Et hoc ipsum officiosè licet
 moliamur, sæpiculè tamen fallimur, oneri nonnun
 quam defatigati succumbimus, nobis huic uehemen
 tiori adfectione, illinc operatione adceleratori, hallu
 cinationis causam sæpenumero subministrante aliū
 de rerum humanarum instabilitate nihil nobis pro
 prium esse sinente, & ut homines forma disseparan
 tur, ita cogitatibus & commentis nullus est aliq̄ simi
 lis. Si quod patramus, desiderabiliter suo tempore
 uigeat, est cur modestè gaudeamus, at post suum
 tempus, dum recentioribus, ijs'que melioribus ces
 det, si tristabimur, nos impotentiore animo esse pate
 faciemus. Nostra, quod proba nobis uideantur, &
 commoda, concupiscimus adceptari? par est igitur,

ut & aliorum quæ sunt commodiora, totis uiribus,
 ut receptentur, contendamus, plurimum etiam illis
 congratulantes, bonumque imprecantes, qui Reipub.
 nobiscum bene uolunt. Quod si indignius haberi se
 doctores credunt, quod de suo aliquid amputatum
 rejicitur, saltem parumper tranquillentur, dum non
 nulla etiam ueterum iurisconsultorum, & imperato-
 rum seponi agnoscent, nam ita fieri oportebit, ubi
 expunctis quæ in desuetudinē abiuerunt, quæ nunc
 in usu apud homines sunt, in illorum subrogabuntur
 locum. Denique quis hunc in modum quasi me iugu-
 laturus adgrediatur, laqueumque mihi tendat ineu-
 tabilem. Malum, inquiens, bene sopitum incautius
 mouisti, aculeum strictim infixisti, iam aufugere ne
 mediteris. Tu scripturientum audaciam tetricè coar-
 guisti, coercendamque sensisti, quæ sunt edita, incudi
 ut reddantur morosiusculè suades, portionem eam
 quæ liquido frugifera uidebitur, uis adseruari, de re-
 liquis uerò, quod Reip. primoribus iudicabitur, con-
 stitui. Tu ita sentito. Ego symbolo innixus, tutusque
 Pythagorico, extra publicam uiam non prius defle-
 ctam, quam tu eum coram proposueris, qui quod fa-
 ciendum superstitionè es arbitratus, mihi facturum se
 pollicitetur, & pollicitationem condignè qui queat
 præstare. Perstringit admodum, urgetque non tenui-
 ter hæc inuasio, nec quæ procliuiter elabar, suffugiū
 patet. Primum si opus contemplerur suscipiendum,
 negotij plenum, & quod diuinum potius quam ho-
 minis

minis poscat ingenium, pronuntiabimus. Deinde homines cæco amore sui seductos, ab eo quò feruentior rapit adfectus, in fœdas creberrimè, probrosasq; ignorantiaè notas prolabi comperiemus. Ad hoc congenium hominibus, & insitum uidemus, ut quod diu quæritando comprehenderunt, alijs confestim non communicent. Sed reconditè quantum possunt, apud se occultant, donec uidelicet rumigatione plena perspectum sit, huiusmodi inuentum, ab se unis demanasse, qui si doctos consultarent amiculos, & suum illis consilium, remq; totam exponerent, nonnulla, prius quàm publicum adcirent, expungerent, pleraque non prætermitterent, partem traducerent, pauca retractarent. Postresum quod ab inueterata sententia alienum ingeritur, etiam si ueritati consonantissimum, etiam si purissimum, & numeris omnibus absolutissimum, fidei nihilofecius est imminutæ, ab hisq; regeritur, qui se quoq; iudicio non destitutos opinantur, ita enim solent obiectare: huic sic est uisum, at ego quid ille senserit, nihil moror. Ille non dubitauit hoc adseuerantius confirmare, sed quid ad me? & mihi mens est, placetq; sensus. Ad hanc rem, subrisi quandoq; mecum (tametsi eius generis res erat, ut risu non esset excipienda) subrisi inquam, quod cum de more euenisset, ut quæ in orbem redit explicandorum iuris uoluminum ratio, unum ex illis enarrandum professoribus offerret, cuius aliquot tractatus, uir no-

ſtra ætate iuriſconſultiffimus fuerat ante quadriennium, plus minus, interpretatus, perueniſtis etiam ad textus commentarijs, unus tum ex profeſſoribus ſe præter decorum, nec rem ullo modo dignam facturum iactitabat, ſi de quo uir ille prudentiffimus diſputarat, ipſe exponendum adſumeret. Ecce ut uarietate capimur, illis commentarijs nihil erat magis nouum, ſed huic ſemel uifa, iam antiqua erant, quare ad aliud confugiens, quæſiuit ubi & ſibi liberior, latiorq; pateret uariandi campus. Alius è diuerſo futuras prælectiones ab uno illorum tractatum inceperat, uel hoc potiſſimè eum celebrabat nomine, quod quæ docturus eſſet, acutiſſimum, eundemq; eloquentiſſimum omnium, qui tum eſſent, iureconſultorum, gloſſis decorare non poenituiſſet, illum hanc partem ideo lubentius expoſuiſſe, & interpretatione noua ditaiſſe, quòd implicatiſſimis quæſtionibus, iuriſq; ſcateret apicibus. Verum iuuat ne auſiſſe quòd ſimul magnifica iuriſconſulti prædicatio, ſimul difficiliſſimæ rei tenderet commemoratio? Qui bellicoſum uirum, & armorum, uirtute nulli ſecundum, depingere parant artiſticiſſe, ante omnia aduerſarium illi opponunt, quem robore firmant ſtupendum, dexteritate formidabilem, uix, impetum ubi faciat, ſolidæ aciei ſuſtinendum, quod aliàs memorabile edidit facinus, fuſè auctum, & ampliter referunt dotatum. Sed hæc omnia quorſum tandem? fiunt reuera, ut eius uis, qui hoſtem debellauit adeo terrificum

ficum, & bellacem, mirabilior adpareat, & commens
 datior. Certè prorsus simile hic noster prætendebat
 orator, quod res ipsa postmodū planè indicavit. Via
 enim docendi, quam laudatissimus iuriconsultus
 præstruxerat, remotissimè missa, nouam demonstra
 re, quam illam persequi maluit, sibi unicè placēs, ma
 ximec̄ suo satisfaciens animo, quum quæ ille dixerat
 immotè firmata, hic prosterneret, ut debilia. I ergo
 nunc, inquires, & doctorum sensa, alicui, quantumli
 bet erudito, ut repurgentur, admone committenda,
 emergent, certissimum est, qui aliter quàm emēdator
 adcipiant, castigatorisc̄ fiant uicissim castigatores,
 ut congruētissimè, si usquam alibi, hīc locum habeat
 quod de recisis hydræ capitibus subinde pullulantib
 bus proditum est. Nam dum unum Bartolum rese
 care uoles, qui nihilominus incorruptus, nullac̄ ex
 parte persistet mutilatus, duos amplius suscitabis,
 eius nempe contractorem, eius item defensatorem,
 utroque, hoc est & Bartolo, & eius excussore produ
 ctioem. Rei huius perficiundæ, nulla utic̄ spes mihi
 esset relicta, si in Rep. cuius liceret, quod in stramen
 tis muribus licet, nimirum si qui præesset, qui impe
 raret, qui prohiberet, qui efficeret ut aliquid incon
 cussè obseruaretur, non haberetur si temporis præpe
 diret malignitas, si à quibus id præstari queat, essent
 de Antipodibus adcersendi. Atqui & paulo ante di
 ximus, & nemo non uidet, etiam si taceatur, quātum
 ubique feracissimorum ingeniorum sit hoc seculum

f ferax,

ferax, homines inuenias lectione multa exercitos,
 quibus pleraq; omnia antiquissimorum autorum
 cuiusuis generis quæsitæ sint, & euigilata, quibus
 oratio rotunda, & numerorum modulis uenusta, iu-
 dicio excusso, indefatigabili diligentia, genuina æqui-
 tate præditos, qui diuturno rerum experimento, pru-
 dentiam sibi conciliarunt, non ludificationibus argu-
 torum, non uasrorum machinamentis, & technis
 obnoxiam. Quid & hoc uerbi emittere formidem?
 Si nullæ omnino leges, nullæ principum extarent
 sanctiones, hac tempestatibus felicitate inuenirentur,
 qui suasu, & Principum fauore, leges ferrent opti-
 mas, & nostris annis conuenientissimas. Non desit
 modo Iustinianus, adsunt parati Triboniani, Theo-
 phili, Dorothei, Constantij, Mennæ, qui suo nun-
 quam deerunt Iustiniano. Pulcherrimo itaque hoc
 in statu, qui rerum summam, non armata manu, non
 truculento iussu, & minaci, sed nutu simplici *ἀνακρίσει*
πρώτος moderantur, ex ijs quos paulo ante recensuis-
 mus, numerum qui satis erit, feligant, cui communi
 inter sese ad sensu, iuri addere, ab eo detrahare, uel
 transferre sit plenè liberum. Unus uir, ut habet pa-
 roemia, nullus uir, idcirco non uni tanta prouincia
 tutò concrederetur: ubi uerò plures adgregantur,
 quod hunc fugit, illi est in promptu, alius inchoat,
 alius quod est inchoatum limat, & promouet, qui
 sequuntur alij, absoluunt politissimè. Hoc in nego-
 tio nec uelle, nec posse quidquam præscribere an-

tea dixi, sed si eo modo quem Princeps optimum decreuerit, res deducatur, futurum propediem spero, ut cum Repub. sic agatur, tota temperabitur sanctitate, spinosæ de ea rixæ semel propellentur, uiris adfatim cohonestabitur, non iuris modo, sed quarumcunq; disciplinarum peritia conspicuis, rancidus barbariei silebit nidor, passim uigebit dulcissimus facundiæ nitor, iacente inscitia, ubique recta erunt consilia, & si *παιδεία ἡμῶν ποιεῖ*, exulante improbitate, nusquam nõ regnabit probitas, hoc tempore uita, etiam ea quæ est incolumitate permanentiori probè longata, iurisprudentiæ libris percurrendis, nedum ediscendis, uix sufficit: uerum si quod peroptamus obtingat, præter ius exactè perspectum, nihil superabit, quod industrius, & laboris amans homo non peruestiget. Idem erit cum iurisconsultis iurisconsultus, cum medicis medicus, cum theologis theologus, huc ergo mecum aduertite iuuenesq; senesq;. Iustum dolorem nostrum queribundè una testemur, & in eorum conijciamus sinum, qui tanto huic malo præsentis possunt mederi pharmaco, non de nihilo est nostra exoptulatio, fauorem meretur ultroneum, suffragiumq; non posciturum pacatorem, ut auguror, nanciscetur benignum. Porrò prius quàm ad umbilicum nostra perueniat oratio, hoc adijciamus. Quos prouidentia ad summos euehit magistratus, dignitatumq; fastigia, ferè uideas magnanimos adtentare, quod alius au-

boup

deat nemo, urbes condere spatiosas, conditas inuas-
 dere diripiendas, sumptuosa castra fossis aggeribus,
 ponte, muro, eminentibusq; turribus præmunire,
 fusilibus machinis, scorpionibus, & balistis unde-
 cuncq; confertim instruere, fulgenti auro uestibula
 obducere, transparenti uitro, gradū scansili, salien-
 tēq; fonticulo, ad uoluptatem nonnulla, cætera ad
 ostentationem curiosè, elaborateq; persequi, destina-
 to demum ingenti præmio *καὶ ἀποκρίσθη* operi præ-
 ficere. Quæ isthæc quò tandem? An non ut memo-
 ria conditoris uita functi commendetur posteritati?
 Quando nos de uarietate agimus, bene habebit, si
 illis uariam, nouamq; conseruandi nominis ratio-
 nem adtulerimus. Quod uehementer adeò expeti-
 mus quanto quibuscuncq; structuris sit perseuerans
 tius, quamq; necessarium magis, uiri principes se-
 cum reputent. Et ut silentio premamus, quàm non
 sine multorum iniuria, detrimentoq; quàm nō sine
 periculo, quod plurimum in autoris caput retor-
 quetur, illa sæpe suscipiantur, sic rem perpendant.
 Sublimia castra Principes sibi uuis, aut sanequàm
 paucis construunt, hæc quæ concupiscimus, sibi,
 suisq; architectabuntur omnibus. Dictum uerò sa-
 pientissime est, Diuinius esse bonum, quod commu-
 nis. Insuper, illa sic sunt in casibus exposita, ut tot
 sumptus, tot labores exhaustos, desideratā efflictim
 nominis perpetuitatem, diecula, uel horula etiam ab-
 sorbeat, seu hostium oppugnatione, seu incendio,
 quod

quod epotus concitarit feruulus, seu chasmate, aut ruina etiam id contingat spontanea. Prodeat autem Princeps, qui iuri, sacrisq; legum sanctionibus, quæ pessum ierunt, adiutrices porrigat manus. Instauratorem illam non dies, non annus, non ferox hostiū abripiet incursum: florebit erecta, mundus dum durabit, eo interea, cuius ope & beneficio regnabunt, amissumq; nitorem recuperarunt, non aliter prope modum, ac si plenè superstes esset, apud omnes mirabiliter regnante. Sed demus huiusmodi castra impensis plena, multis seculis stare intemerata, cui uero usui esse uideatur, qui illis præficitur, mercede tutus tam locupletis. Scloppos, responderis, adseruat rubiginosos, ranulas feruente æstu securus auscultat coaxantes, & otiosæ domus, otiosus cessator, & inutilis custos, ad fatietatem feriat, humi procumbit gramina. Isthæc scilicet Principi magnam gignunt celebritatem, suumq; nomen tollunt honorificè. At è regione, à Principe iuris designentur censors, in quem parabuntur usum: Paucis annis, præmio non iniquo, noctes & dies in publicam laudabiliter intenti commoditatem, opus fingent immortale. Principiq; sub quo merebunt, parient immortalitatē. Ne uerò qui antè prolixitatis alios arcessiuimus, hoc nomine ipsi postulemur, satis superq; dictum fuerit de uariatione quæ de natura, quæq; de homine proficiscitur, quantum uariando, simulq; aberrando homines hominibus negotium fecerint, dispendiumq; adtulerint non

mediocre, deniq; rursum si uarietur, quàm nulli non
 sit profutura uariatio, quod postremū ni faciamus,
 cum qui alijs quondam fecit uariandi potestatem,
 eandem quoque nobis non abnegauerit, sed be-
 nignius, largiusq; indulserit, idonei simus,
 qui subsidium detrectamus uolentes, in
 discrimine pereamus ignominiosè: pa-
 riter enim peccat, & qui Pyraustæ
 in modum sibi ipsi internes-
 tionem adcerfit, & qui
 iuuamen asperna-
 tur obla-
 tum.

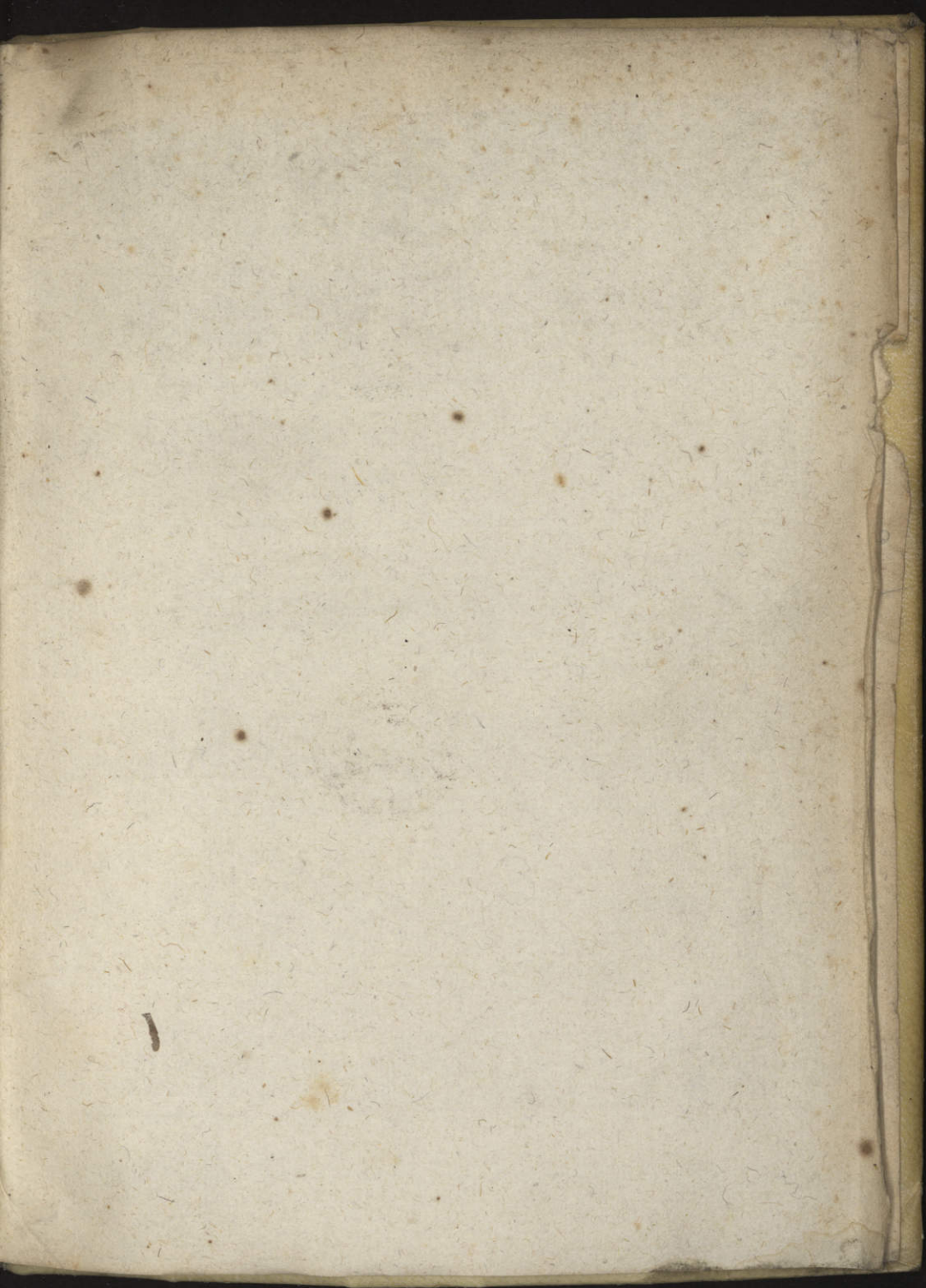
GLORIA DEO.

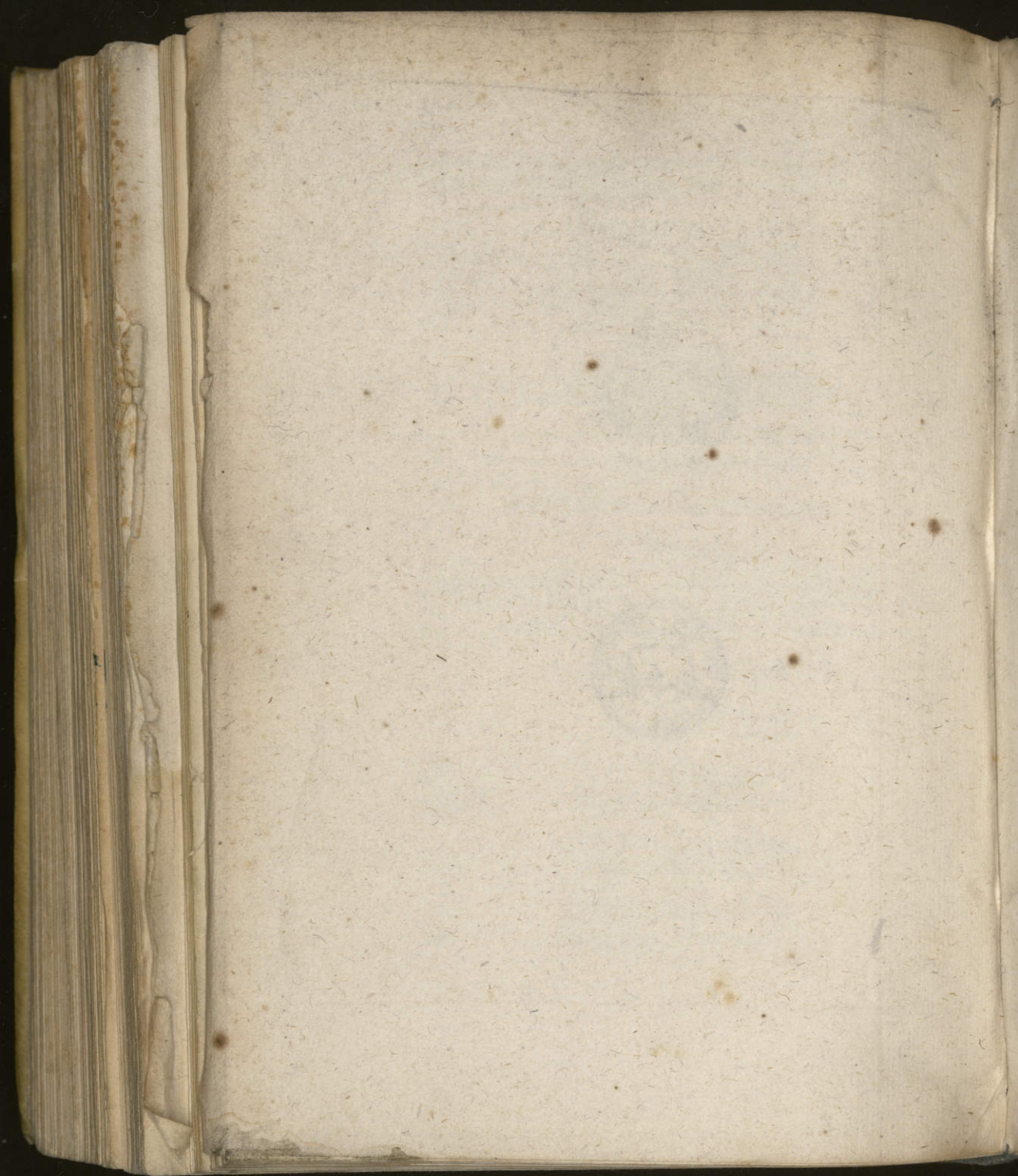

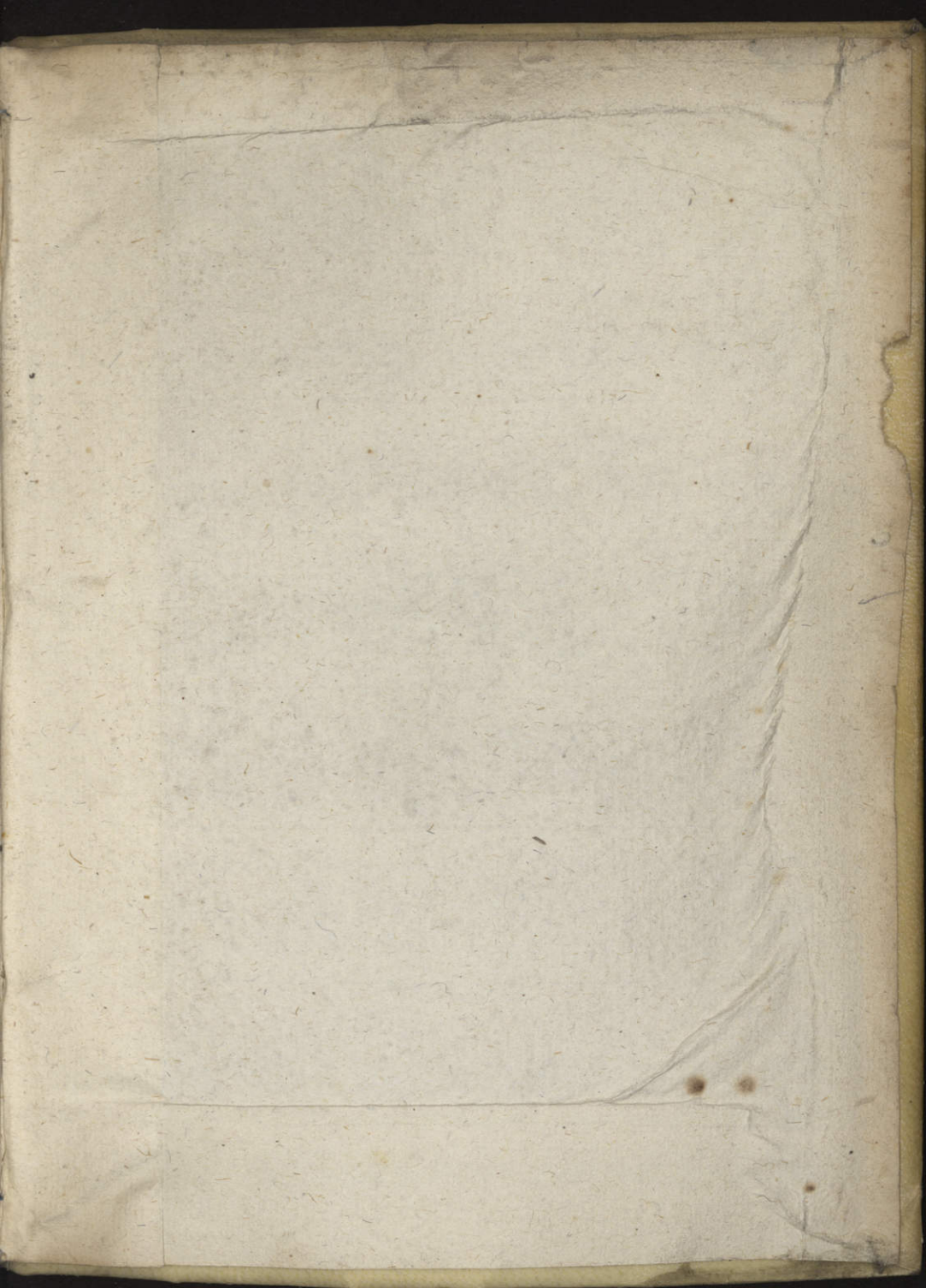
1870

A
C
R
M
C
D
P
I

